

מדוע מוצדק לממן חוג באשורולוגיה?

"פרסומם של גילויים מדעיים חשוב לא רק כדי להעשיר את הקוראים ולעדכנם בכל מה שנוגע לפיתוחים במדע אלא גם כדי להבהיר את הצידוק לתמיכה הציבורית בו".

דברים שנשאה חברת האקדמיה בפתיחת המושב בנושא ארכאולוגיה בכינוס החמישי לתקשורת המדע בישראל

מאת פרופ' נילי כהן

אני מתכבדת ושמחה לומר כמה מילים בפתח המושב של "ארכאולוגיה ותקשורת: מדע, ידע ופוליטיקה". אני שמחה שהאקדמיה הלאומית למדעים היא שותפה לכינוס העוסק בתקשורת המדע. אני מניחה שהציבור כולו ער לחשיבותו של המדע לא רק כמצבור מרכזי של התרבות האנושית אלא גם כמקור לקידום רווחת הציבור. פרסומם של גילויים מדעיים חשוב לא רק כדי להעשיר את הקוראים ולעדכנם בכל מה שנוגע לפיתוח המדע אלא גם כדי להבהיר את הצידוק הכלכלי לתמיכה הציבורית במדע. לצידוק זה חשיבות מרכזית אצלנו משום שמרבית המוסדות המדעיים זוכים לתמיכה מסיבית מן הממשלה. הציבור, בין ישירות, באמצעות נציגיו הפורמליים בכנסת, בממשלה ובביקורת המדינה, ובין בעקיפין, באמצעות התקשורת, מציב שאלות בדבר היקף התמיכה הכספית המועברת לאוניברסיטאות ובדבר אופן ניהולם של כספים אלה. התקשורת משמשת כלי חשוב לחשיפתם של גילויים מדעיים ולהבהרות והסברים באשר לחשיבות ההשקעה במחקר, במיוחד כאשר המחקר אינו נושא פרות טכנולוגיים או רפואיים. כידוע, לא אחת אי אפשר לדעת מראש אם מחקר תאורטי יישא פרות כאלה או אחרים. למשל, מי חשב שתורתו של איינשטיין והבאים אחריו תביא לפיתוח הפצצה האטומית... ויש כמובן גם דוגמאות עצומות וחיוניות, שרווחת האדם וקדמת האנושות ברורה בהן.

חשוב להבהיר לציבור, ואף בזה תרומתה של התקשורת, שקיים יחס ישיר בין השקעה במחקר לבין שגשוג כלכלי. שאלות בדבר הצידוק להשקעה בסוג מחקר זה או אחר נשאלות לרוב בנוגע לחוגים שונים במדעי החברה והרוח, כמו למשל מדוע מוצדק לממן חוג באשורולוגיה. לטעמי, חשוב להסביר לציבור את הטעם בשימור התרבות העולמית, ודאי כשמדובר בתרבות שאנו חלק ממנה. אולם למיטב ידיעתי מעולם לא נשאלו שאלות או התעוררו תהיות בדבר הצידוק לקיומם של חוגים לארכאולוגיה. הציבור הרחב צמא לכל גילוי ארכאולוגי, וגילויים כאלה מגיעים לתקשורת לעתים מזומנות ומעוררים

עניין רב. לאחרונה עיטרה את כותרות העיתונים הידיעה המעניינת שבירושלים התגלתה לוחית עופרת שחשפה כישוף בן 1,700 שנה. אישה אחת בשם קירילה ביקשה להטיל כישוף על אדם בשם יאניס, והיא גייסה למטרה זו אלים שונים, יוונים וכנענים גם יחד. ומה הייתה מטרת הכישוף? בין השניים היה סכסוך משפטי, ומטרת הכתובת הייתה להעניק לקירילה שליטה על אויבה. לשם כך היא פנתה למכשף מיומן שסייע לה. לא ידוע לנו אם הכישוף עזר, ואם כדאי להסתייע באמצעים אלה גם כיום כדי לזכות בניצחון משפטי. מכל מקום, זהו ביטוי קטן לעניין העצום שיש לציבור שלנו בארכאולוגיה, עניין שהחל לפני עשרות שנים.

מציאת המגילות הגנוזות הסעירה את הציבור בארץ, והמאבק סביב פרשנותן נמשך עד עצם היום הזה, וכמובן מגיע לתקשורת ומעורר עניין.

אני זוכרת את הוריי חוזרים מערב בהיכל התרבות לפני יותר מחמישים שנה כשפניהם סמוקות מרוב התרגשות בעקבות החוויה שזימנה להם הרצאתו של פרופ' ידן, בנו של פרופ' סוקניק, גואל המגילות הגנוזות, על חפירות

מצדה. ידן היה לא רק מדען חשוב אלא גם איש תקשורת מן המעלה הראשונה, והרצאותיו על התנחלות השבטים, על תקופת שלמה המלך, ובכלל על התנ"ך כהיסטוריה, הזרימו תלמידים לחוג לארכאולוגיה. הציבור הרחב היה צמא לדעת על כל גילוי חדש שחזק את הטקסט, כלומר את התנ"ך, שהוא הקושאן שלנו על ארץ ישראל. וכידוע, יש המפרשים את התנ"ך כקושאן תרבותי-סמלי, ואחרים כקושאן ממשי.

וכאן כמובן מגיעים לשאלה אם ניתן לנתק מדע (לא מדויק) מהשקפה פוליטית. הדבר חל על תחומים רבים, לרבות התחום המשפטי, וגם על ארכאולוגיה. ובעניין זה יש האומרים שהתקשורת פועלת כסוכנת לקידום השקפה פוליטית זו או אחרת באמצעות ההשקפות המדעיות הארכאולוגיות ◀

פרופ' כהן

◀ השונות. כנראה קשה לנתק מדע־לא־מדויק מהשקפת עולם אישית, וזכורים בהקשר דומה דבריו של גבריאלה ד'אנונצ'יו, המדינאי וההיסטוריון האיטלקי, שאמר ש"כל היסטוריה היא ההיסטוריה בת זמנו [ואפשר להוסיף גם – והשקפתו האישית] של מי שכותב אותה".

זאת ועוד, המחקר הארכאולוגי כיום מסתייע בכלים מדעיים המאפשרים לתארך ממצאים במדויק, ומן הסתם הדבר עשוי לזקק את הגורמים הרלוונטיים לפיענוח הממצאים. לפני כשנתיים הוקם "מרכז מקס פלנק-מכון ויצמן לחקר ארכיאולוגיה ואנתרופולוגיה אינטגרטיבית", שתפקידו להסתייע בכלים מדעיים־כמותיים כדי לקבוע עיתוי ותיארוך מדויקים של ממצאים ארכאולוגיים באמצעות פחמן רדיו־אקטיבי ברמת דיוק של 20-40 שנה. שיתוף הפעולה הזה, שעשוי לסייע בהכרעה במחלוקות מלומדים שונות, הוא הישג גדול למדע בישראל. ואם אינכם יודעים על כך, סימן שתקשורת המדע זקוקה לחיזוק גדול, ואני מקווה שהכינוס הנוכחי יתרום לכך תרומה נאה.

מושב נוסף בכינוס עסק בארכאולוגיה ובמיקומה בין דיסציפלינה מדעית לכלי דיון, ואולי אף ניגוח אקטואלי-פוליטי: "ארכיאולוגיה ותקשורת: מדע, ידע ופוליטיקה". השתתפו בו ארכאולוגים מאסכולות שונות, ובהם (מימין לשמאל): פרופ' ישראל פינקלשטיין, חבר האקדמיה פרופ' יורם צפירי, העיתונאים מ"הארץ" דני רובינשטיין וניר חסון – המסקרים ענייני ארכאולוגיה – ד"ר גדעון אבני מרשות העתיקות; בהנחייתו של העיתונאי רינו צרור. את המושב פתחה פרופ' נילי כהן – ודבריה מובאים כאן.

הכינוס החמישי לתקשורת המדע בישראל - "מדע, ידע או דעה"

התקיים ב"ל" במרחשוון-א' בכסלו, תשע"ד (3-4 בנובמבר, 2013) בשיתוף מרכז אדמונד י' ספרא לאתיקה באוניברסיטת תל-אביב ובשיתוף מועדון העיתונות הבין-לאומי בירושלים (JPC).

הכינוס החמישי לתקשורת המדע בישראל התמקד בתפקידה המעשי של התקשורת הישראלית כמנגנון תיווך בין ידע מדעי לחברה האזרחית. במילים אחרות, דיון בגבולות שהתקשורת מסרטט בין מדע, לידע ולדעה.

סדרת כינוסי תקשורת המדע בישראל, מיזמת האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים והטכניון, נועדה להפגיש כתבי מדע, עורכים בכירים, בלוגרים, דוברי מוסדות אקדמיים ואנשי יחסי ציבור עם מדענים וחוקרי תקשורת, קובעי מדיניות בממסד האקדמי ואנשי חינוך מדעי.

הכינוס החמישי כלל הרצאות ומושבים (פאנלים רבי-שיח מונחים) וכן "כיתות אמן" מעשיות ייחודיות בכתיבה ויצירה תקשורתית-מדעית שהעבירו מומחים מחו"ל לכתבים ולמדענים ישראלים. נישאו בו הרצאות אורח מפי ד"ר חורחה צ'אם מארצות הברית, יוצר והוגה PhD Comics (שזוכה לכשבעה מיליון מבקרים שונים בשנה), ומפי כתב המדע סשה קרברג, שהפך את עצמו לבי-האקר כדי לדווח על התופעה. פרופ' רות ארנון, נשיאת האקדמיה, דיברה על פיתוח חיסונים, ואחרי הרצאתה התקיים מושב על חיסון הפוליו בתקשורת הישראלית. מושב הצהריים ייחד במה לדיון בין-לאומי של שבעה מכתבי המדע עם עמיתיהם מכאן, בהנחייתו של פרופ' אורן הרמן.

הכינוס, שנערך על ידי האקדמיה, הטכניון ומרכז ספרא באוניברסיטת תל-אביב, בשיתוף עם מועדון העיתונות הבין-לאומי בירושלים (JPC), היה חלק מסדרת אירועי מדע בין-לאומיים שהתקיימו בחודש נובמבר 2013, ובהם הרצאות "ניצוצות" בירושלים: סדרת מפגשים בין מדע לתרבות בהשתתפות אורחים מחו"ל, אנשי אקדמיה, כתבי מדע ומדענים והפתוחים לקהל הרחב וביקור משלחת ראשונה מסוגה של עיתונאים מחו"ל בישראל (ראו התמונה למטה).

חברי המשלחת הם עורכים, כתבים ובלוגרים מובילים בתחומי המדע בארצות הברית, בגרמניה, בגוואטמלה, באיטליה ועוד. במהלך שהותם בארץ ביקרו חברי המשלחת במוסדות המדעיים החשובים בישראל, נפגשו עם מדענים בכירים וצעירים בולטים ואף ביקרו במיזם המדעי SESAME שבירדן.